Α. Ν. ΖΟΥΜΠΟΥ
Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Πατρῶν

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΑΣΩΠΙΟΣ (1785-1872)

Ὁ Κλασσικὸς Φιλόλογος τοῦ Ἔθνους

Γεγονὸς ἀναντίρρητον τυγχάνει ὅτι θὰ ἔδει νὰ τοποθετηθῇ ἐν τῇ κορυφῇ τῆς πνευματικῆς πυραμίδος τοῦ νεαροῦ μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν Ἑλληνικοῦ Κράτους ὁ Κων/νος Ἀσώπιος, ὅστις, ὁμολογουμένως ὑπῆρξεν ὁ ἀκάματος ἐρευνητὴς καὶ ὁ διαπρεπὴς διδάσκαλος τῆς Κλασσικῆς Παιδείας τοῦ Ἔθνους κ.τ.λ.

Ὁ Κων/νος Ἀσώπιος ἐγεννήθη ἐν Γραμμένῳ τῆς Ἠπείρου τῷ 1785 καὶ ὑπῆρξε μαθητὴς ἐν Ἰωαννίνοις τοῦ περιφήμου Ἠπειρώτου διδασκάλου Ἀθανασίου Ψαλλίδα (1760–1833), τοῦ μαθητοῦ τοῦ Καντίου, ἡ δὲ μαθητεία ἐκείνη ἡ ἀπὸ τοῦ 1803 μέχρι τοῦ 1815 ὠφέλησε τὰ μέγιστα τὸν νεαρὸν Ἀσώπιον, ὅστις ἀργότερον ἀνεχώρησεν εἰς Νεάπολιν τῆς Ἰταλίας πρὸς σπουδὴν τῆς Ἰατρικῆς· ἐνταῦθα δὲν δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ, ἐὰν ὁ Ἀσώπιος τάσσων ἑαυτὸν εἰς τὸν κύκλον τῶν θεραπόντων τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐξεπλήρου σύνηθες τότε τῆς ἐποχῆς ἔθος, ἢ εἶχεν οὗτος ἐπηρεασθῇ ὑπὸ τοῦ θετικιστικοῦ πνεύματος τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ Ἀθανασίου Ψαλλίδα· ἐν πάσῃ ὅμως περιπτώσει ὁ Ἀσώπιος θὰ ἐγκαταλείψῃ μετ' ὀλίγον τὴν Ἰατρικὴν καὶ τῷ 1815 θὰ ἔλθῃ εἰς Τεργέστην ὡς διδάσκαλος τῆς ἐκεῖ ἑλληνικῆς κοινότητος· ἐκεῖ θὰ παραμείνῃ ἐπί τι διάστημα διδάσκων τοὺς μικροὺς ἑλληνόπαιδας τὴν πάτριον γλῶσσαν καὶ φιλολογίαν, ὥστε εἴς τινα ἐπιστολὴν αὐτοῦ [1] πρός τινα φίλον, γράφων ὁ Ἀσώπιος ἐκ Τεργέστης τὴν 14ην Μαρτίου τοῦ 1818, θὰ ἀναγράψῃ καὶ τὰ ἑξῆς: « .. Μὲ τὰ ἑλληνικὰ μειρακύλλια ἐξηγοῦμεν τὸν Ὅμηρον, καὶ ἡ ἐξήγησίς μας γίνεται τριπλῆ γραμματική, ποιητική, φιλολογική, καὶ ἐκ τούτου λαμβάνομεν καὶ νὰ φιλοσοφῶμεν καὶ νὰ λαλῶμεν περισσότερα».

Ἐν τῷ μικρῷ κειμένῳ δύναται νὰ ἴδῃ τις ὁλόκληρον τὴν διδακτικὴν καὶ παιδαγωγικὴν ἐν Τεργέστῃ δρᾶσιν τοῦ Ἀσωπίου.

Ὁ Κόμης Γκυϊλφορδ, (1766—1827) [2] ὁ εὐγενὴς οὗτος Βρεττανὸς Εὐπατρίδης, εἰς τὸν ὁποῖον τόσα πολλὰ ὀφείλει τὸ Ἔθνος, θὰ συναντήσῃ ἡμέραν τινὰ τὸν Ἀσώπιον, παλαιὸν αὐτοῦ γνώριμον, ἐν Τεργέστῃ καὶ εὐθὺς θὰ ἀποστείλῃ τοῦτον εἰς Γερμανίαν, ὡς ὑπότροφον αὐτοῦ, πρὸς σπουδὴν τῆς κλασσικῆς φιλολογίας· ὁ μνημονευθεὶς Κόμης σκέπτεται, ὅπως τάχιστα χρησιμοποιήσῃ τοῦτον ἐν τῇ Ἰονίῳ Ἀκαδημίᾳ τῆς Κερκύρας.

Τῷ 1818 ὁ Ἀσώπιος ἔρχεται εἰς Γερμανίαν, τὸ πρῶτον εἰς Γοττίγγην, καὶ εἶτα εἰς Βερολῖνον (1820), γενόμενος κυρίως ἀμέσως μαθητὴς δύο λαμπρῶν διδασκάλων καὶ μεγίστων ἐπιστημόνων τῆς τότε ἐποχῆς, τοῦ Φρειδερίκου Wolf (1759—1824) καὶ τοῦ Αὐγούστου Boeck (1785–1867).

Ἐνταῦθα θὰ ἠδύνατό τις νὰ προσθέσῃ τινὰ περὶ τῆς φιλομαθείας τοῦ νεαροῦ Ἀσωπίου καὶ τῆς ἀγάπης, ἣν ἔτρεφε πρὸς τὰ γράμματα καὶ τὴν ἐπιστήμην ἐν γένει· ὡς γνωστὸν ὁ Ἀσώπιος κατὰ τὴν ἐν Τεργέστῃ παραμονὴν αὐτοῦ ὡς διδασκάλου εἶχε γνωρισθῆ, πλὴν ἄλλων καὶ μετά τινος πλουσίου Ἕλληνος ἐμπόρου

---

1. Πρβ. Εὐ. Μπόνκα, Λογίων Ἠπειρωτῶν ἱστορικά τινα ἐνθυμήματα: Δελτίον Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας 12 (1957–58) σ. 194.

2. Περὶ τοῦ Γκυϊλφορδ: πρβ. Γ. Σπαταλᾶ, Φρειδερῖκος Γκυϊλφορδ: Ἑλληνικὴ Δημιουργία ἔτος Β' τεῦχος 31, 1949 σ. [illegible] - Γερ. Σαλβάνου, Περὶ τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας καὶ τοῦ ἱδρυτοῦ αὐτῆς Φρειδερίκου Νώρθ, κόμητος Γύλφορδ, αὐτόθι σ. 763 κ. ἑξῆς.

ἐκ Σμύρνης, τοῦ Ἰακώβου Ῥώτα· ὁ Ἰάκωβος Ῥώτας εἶχεν ἀδελφικὴν φιλίαν μετὰ τοῦ ἐν Παρισίοις διαμένοντος Ἀδαμαντίου Κοραῆ, τοῦ ὁποίου τὴν φιλίαν ἤθελε νὰ χρησιμοποιήσῃ καὶ διὰ τὸν νεαρὸν Ἀσώπιον, διότι ἐπίστευεν ὁ ἀγαθὸς ἐκεῖνος ἔμπορος, ὅτι μία τοιαύτη φιλία μεταξὺ τοῦ μεγάλου ἐκείνου φιλολόγου καὶ τοῦ νεαροῦ καὶ ἀσήμου τότε Ἠπειρώτου σπουδαστοῦ μεγάλως θέλει ὠφελήσει τὸν δεύτερον. Ἔγραψε λοιπὸν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ἀσώπιον καὶ παρεκίνει τοῦτον, ὅπως ἀλληλογραφήσῃ μετὰ τοῦ Κοραῆ· ὁ Ἀσώπιος πράγματι ἔγραψε πρὸς τὸν Κοραῆν ζητῶν παρ' αὐτοῦ προφανῶς τὸν τρόπον τῆς κατευθύνσεως τῶν ἐκεῖ αὐτοῦ σπουδῶν, πρὸς δὲ καὶ ἄλλα τινὰ φοιτητικὰ σχέδια εἰς αὐτὸν ἐξιστόρει· ἰδοὺ πῶς ὁ Κοραῆς διηγεῖται ἐν ἐπιστολῇ (24 Φεβρ. 1819) εἰς τὸν ἐν Τεργέστῃ φίλον αὐτοῦ, Ἰάκωβον Ῥώταν τὴν φιλομάθειαν τοῦ πρωΐμου αὐτοῦ φίλου: «ὁ ἄνθρωπος εὑρίσκεται εἰς ἀληθῆ λογισμῶν λαβύρινθον, μὲ κίνδυνον νὰ ἀποτύχῃ τὸ ποθούμενον. Τὸν ἐπαράστησα εἰς τὴν φαντασίαν μου ὡς λιμοκτονημένον πλησίον τραπέζης φορτωμένης ἀπὸ ὅλα τὰ ἀγαθὰ (ὡς τὸ πάσχομεν ὅλοι οἱ ταλαίπωροι, ὅταν πρώτην φορὰν παραβάλωμεν τὰ πανεπιστήμια τῶν Εὐρωπαίων μὲ τὰ καυσοκαλυβίτικά μας πειναλέα σχολεῖα) καὶ κινδυνεύοντα νὰ μείνῃ νηστικός, διὰ τὴν ἀπορίαν ποῦ πρῶτον ν' ἁπλώσῃ τὴν χεῖρα» [1].

Ὁ Ἀσώπιος σπουδάζων ἐν Βερολίνῳ ταχέως θὰ ἀποκτήσῃ τὴν συμπάθειαν καὶ τὴν ἐκτίμησιν τῶν διδασκάλων αὐτοῦ· δεῖγμα τῶν ἀνωτέρω ἔστω ἐπιστολή τις τοῦ Wolf, καθηγητοῦ τοῦ προειρημένου Πανεπιστημίου πρὸς τὸν μαθητὴν αὐτοῦ Ἀσώπιον, γεγραμμένη μάλιστα ἑλληνιστί: «Φίλτατε Ἀσώπιε, κάματέ μου τὴν χάριν νὰ μοῦ ἀφίσετε σήμερον ἢ μᾶλλον αὔριον πρὸς τὸ βραδὺ (sic) τὸ τοῦ Χριστοπούλου γραμματικὸν βιβλίον, καὶ μερικὰ ἄλλα τὰ (sic) ἀκόμη καὶ τώρα εἰς τὴν κιβωτὸν (κίστην) κρυμμένα. Ὁμοῦ πέμπω τὴν ἀμβουργικὴν ἐφημερίδα καὶ δύο πίνακας γεωγραφικούς. Καλαῖς σχόλαις. 26 Σεπτ. 1821 Ουολφ» [2].

Ἐν τῷ μεταξὺ ἤρχισε καὶ ὁ Ἀγὼν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοῦ Ἔθνους τῷ 1821· ὁ Ἀσώπιος δὲν εἶναι μόνον ὁ τακτικὸς μαθητὴς τῶν Πανεπιστημίων τοῦ Βορρᾶ, ἀλλὰ καὶ ὁ φλογερὸς πατριώτης· καὶ ὁ παλαιὸς φίλος αὐτοῦ, ὁ ἔμπορος τῆς Τερμέστης, θὰ φροντίσῃ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπην τοῦ νεαροῦ αὐτοῦ φίλου καὶ θὰ σπεύσῃ εἰς ἀρκετὰς πρὸς αὐτὸν ἐπιστολὰς νὰ ἀναγγείλῃ τὰ τυχὸν νέα κατορθώματα τοῦ ἀγωνιζομένου ἔθνους· ἰδοὺ μία χαρακτηριστικὴ ἐπιστολὴ τῆς 22ας Ἰουλίου τοῦ 1822 πιστοποιοῦσα τὰ ἀνωτέρω· «ὁ Θεός, φίλτατε Ἀσώπιε, ἐκτέλεσε τὴν εὐχήν μου ταύτην! Μάθε λοιπόν, φίλε, ὡς βεβαιότατα καὶ ἀναμφίβολα (διαφορετικὰ ἴσως ἀπ' ὅτι τὰ διηγοῦνται οἱ φιλότουρκοι ἐφημεριδογράφοι) ὅτι τὴν 19 τοῦ Ἰουνίου παρελθόντος ἡμέρᾳ Τετάρτῃ πρὸς τὸ ἑσπέρας, ὅτε οἱ Τοῦρκοι εἶχαν παραμονὴν τοῦ Μπαηραμιοῦ, εἰσῆλθαν εἰς τὸν λιμένα τῆς Χίου τρία ἑλληνικὰ πλοῖα, ἔχοντα ἀνὰ ἕκαστον ἐννέα ἥρωας καὶ ἱκανὴν καυστικὴν ὕλην. Ἐπλησίασαν εἰς τὸ μέγιστον τοῦ Ὀθωμανικοῦ Ναυάρχου πλοῖον καὶ τὸ κατέκαυσαν σύψυχον μὲ τρία ἄλλα εὑρεθέντα πλησίον του. Οἱ δὲ ἐμπρηστὰι Ἕλληνες φυλαχθέντες ὅλοι μὲ τὰ πλοιάριά των, ἐμβῆκαν εἰς ἄλλα δύο ἑλληνικὰ πλοῖα, ἐπὶ τούτου προσμένοντα ἔξω τοῦ λιμένος. Ταῦτα ὁρμήσαντα εὐθὺς πρὸς τὰ Ψαρά, ἀνήγγειλαν τὴν εὐτυχῆ ἔκβασιν τοῦ θαυμασίου τούτου ἀνδραγαθήματος εἰς τὸν ἐκεῖ ἕτοιμον ὄντα ἑλληνικὸν στόλον. Οὗτος δὲ ἔτρεξεν εὐθὺς διὰ νὰ ἐπαυξήσῃ τὸν θόρυβον, τὴν φρίκην καὶ τὴν φθορὰν τοῦ ἐπιλοίπου τουρκικοῦ στόλου. Τὴν φθορὰν ταύτην λέγουσιν ἀπερίγραπτον. Ἀδελφέ! Αὕτη ἡ ἀνδραγαθία φέρει δόξαν αἰώνιον εἰς τοὺς Ἕλληνας, καὶ ὑποστηρίζει τῆς Ἑλλάδος τὴν ἀναγέννησιν. Μάθε ἀκόμη, φίλε, ὡς βεβαιότατον, ὅτι περὶ τὰς 20 τοῦ παρελθόντος Ἰουνίου, παρεδώθη (sic) εἰς τοὺς Ἕλληνας τῶν Ἀθηνῶν ἡ Ἀκρόπολις μὲ συνθήκας κοινολογημένας διὰ

---

1. Ν. Δαμαλᾶ, Ἐπιστολαὶ Ἀδαμαντίου Κοραῆ, τόδοι 3, 1885 (ἰδὲ τόμ. Γ' σ. 111).

2. Σωκρ. Β. Κουγέα, «Δύο ἐνδιαφέροντα κείμενα» ἐν Ἐπιστημ. Ἐπετ. Φιλοσ. Σχολῆς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν 6 (1955—56) σ. 125 κ. ἑξῆς.

τοῦ τύπου. Ταυτοχρόνως καιόμενος ὁ τουρκικὸς στόλος, ὑψώνετο εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν ἡ ἑλληνικὴ σημαία μὲ χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν ὅλου τοῦ Ἔθνους καὶ μὲ τὸ τράβυγμα (sic) 21 κανονίων. Λέγουν ὡς βέβαιον ὅτι παρεδώθη καὶ τὸ Ναύπλιον τοῦ Μωρέως. Εἰς τὴν Ἤπειρον καὶ τὴν Θεσσαλίαν θριαμβεύουσιν οἱ Ἕλλενες πᾶσαν ἡμέραν κατὰ τῶν ἐχθρῶν μας! Ἡ Βουλὴ τῆς Κορίνθου διοικεῖ τὰ πάντα μὲ φρόνησιν, καὶ δραστηριότητα. Τὰ πάντα καλά, φίλε, χαίρου καὶ εὐφραίνου. Ἂς χαρῇ καὶ ὁ φίλτατός μας Κοραῆς, ὅτι εἰς τὸ γῆρας τὸ ὁποῖον στεφανόνουσιν (sic) αἱ χάριτες καὶ αἱ Μοῦσαι, βλέπει τὰς Ἀθήνας πάλιν εἰς χεῖρας ςῶν Ἑλλήνων, καὶ τὸ γένος θριαμβεῦον (sic) κατὰ τῶν τυράννων του» [1].

Θὰ ἀκολουθήσῃ καὶ ἄλλη ἐπιστολὴ τοῦ Ῥώτα πρὸς τὸν Ἀσώπιον (6 Δεκεμβρίου 1822) ἀγγέλλουσα καὶ ἄλλα τῶν Ἑλλήνων πολεμικὰ κατορθώματα· ἤδη ὁ Ἀσώπιος περατώσας τὰς ἐν Βερολίνῳ αὐτοῦ σπουδὰς [2] ἑτοιμάζεται νὰ ἀναχωρήσῃ διὰ Κέρκυραν, εἰς ἣν θὰ διδάξῃ κατὰ τὴν μετὰ τοῦ Γκυϊλφορδ συμφωνίαν [3]· θεωρεῖ ὅμως ὁ νεαρὸς φιλόλογος πρωταρχικὸν αὐτοῦ καθῆκον νὰ διέλθῃ καὶ ἐκ Παρισίων, ὅπως χαιρετίσῃ ἐκεῖ τὸν κράτιστον φιλόλογον τῆς τότε ἐποχῆς, τὸν Ἀδαμάντιον Κοραῆν, ἄλλως τε ὁ Ἀσώπιος ἦτο θερμὸς «Κοραϊστής»· ἐν ἔτει λοιπὸν 1824 ἄρχεται τῶν παραδόσεων αὐτοῦ, ὡς καθηγητοῦ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς φιλολογίας ἐν τῇ Ἰονίῳ Ἀκαδημίᾳ τῆς Κερκύρας, τοῦ πρώτου, οὕτως εἰπεῖν, ἀνωτάτου τῶν Ἑλλήνων παιδευτηρίου [4], καὶ θὰ διδάξῃ ἐν αὐτῷ μέχρι τοῦ ἔτους 1842 [5]· ἐν Κερκύρᾳ θὰ συγγράψῃ περισπούδαστον βιβλίον, ἤτοι τὴν «Εἰσαγωγὴν εἰς τὴν ἑλληνικὴν Σύνταξιν» (1841), ἔχων ὡς βάσιν γερμανικὰ πρότυπα· εἶτα θὰ θεμελιώσῃ οὗτος τὸ πρῶτον συντακτικόν, ἐν ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι, τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, δηλ. τὸ «Περὶ Ἑλληνικῆς Συντάξεως, περίοδος πρώτη» (1841). Ἐν ἔτει

1. Σωκρ. Β. Κουγέα, Ὁ Κοραῆς εἰς τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ Ἀσωπίου, Ἑλληνικὰ 6 (1933) σ. 55—77.

2. Ὁ Ἀσώπιος, καίπερ ἐσπούδασεν ἐν τοῖς γερμανικοῖς Πανεπιστημίοις δὲν ἔλαβεν, ὡς φαίνεται, διδακτορικὸν δίπλωμα. Ὁ ἀνωτέρω ἐγένετο δι' ὀνομασίας εὐθὺς διδάκτωρ μετὰ τῶν: Θ. Φαρμακίδου (1784—1860), Νικολάου Πίκκολου (1798—1865) καὶ Ἰακώβου Λασιανοῦ ὑπὸ τῆς τότε πρώτης ἀκαδημαϊκῆς Συγκλήτου ἀπαρτιζομένης ἐκ τῶν Φρειδ. Γυϊλφόρδου, ὡς Ἄρχοντος καὶ τῶν Χριστοφόρου Φιλητᾶ καὶ Ἀθανασίου Πολίτου (καθ. Χημείας), ἁπάντων ἐχόντων διδακτορικὰ ἐξ Ἑσπερίας διπλώματα (Πρβ. Γερ. Σαλβάνου, περὶ τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας κ.τ.λ. Ἑλληνικὴ Δημιουργία ἔτος Β' τεῦχ. 31 σελ. 778—779.

3. Πρβ. καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Γυϊλφορδ πρὸς τὴν Ἰόνιον Κυβέρνησιν» εἰσηγητικὴν περὶ τοῦ Κων/νου Ἀσωπίου ἔκθεσιν (ἰταλιστὶ) ἔχουσαν οὕτω: Ἔκθεσις περὶ Κ. Ἀσωπίου (3 Μαρτίου 1823) «Ὁ κ. Κωνσταντ. Ἀσώπιος διαμένων πρὸ πενταετίας ἐν Τεργέστῃ, ὅπου διετήρει σχολήν, δικαίως ἀπολαύουσαν μεγάλης φήμης, ἔλαβεν ἐντολὴν παρ' ἐμοῦ, τῇ συγκαταθέσει τοῦ Λόρδου ἁρμοστοῦ, νὰ μεταβῇ εἰς Γοττίγγην καὶ μετὰ ταῦτα νὰ ἔλθῃ ἐνταῦθα, ἐὰν ἤθελε ζητηθῇ ἡ ὑπηρεσία του. Ἀφ' οὗ διέμεινεν ἐπὶ τρία ἔτη ἐν Γοττίγῃ, ἐπειδὴ δὲν ἦτο ἀναγκαῖος ἐνταῦθα, μετέβη εἰς Βερολῖνον ὅπου, ὡς ἐν Γοτίγγῃ, ἐπηύξησε τὰς ἀπείρους γνώσεις τῆς κλασσικῆς φιλολογίας, δι' ὧν ἦτο ἤδη πεπροικισμένος. Ἤδη εὑρίσκεται εἰς Παρισίους καὶ ἐλπίζω νὰ φέρω αὐτὸν μετ' ἐμοῦ ἐνταῦθα πρὸ τοῦ Νοεμβρίου». Πρβ. περιοδ. Ἑστία 22 (1886) σ. 66 κ. ἑξῆς καὶ Γερ. Σαλβ. ἔνθ. ἀνωτ. 784.

4. Γερ. Σαλβάνου, Βιβλιογραφικὸν Σημείωμα, περὶ τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας καὶ τοῦ ἱδρυτοῦ αὐτῆς: Ἑλληνικὴ Δημιουργία ἔτος Β' τεῦχος 31, 1949 σ. 813—814 πρβ. καὶ Ἀγγέλου Παπακώστα, Ἠπειρῶτες Καθηγητὲς στὴν Ἰόνιο Ἀκαδημία: Ἑλληνικὴ Δημιουργία ἔτος Β' τεῦχος 31, 1949 σ. 752 κ. ἑξῆς.

5. Χαρακτηριστικὴ τυγχάνει ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ὕλην τῶν μαθημάτων τοῦ Ἀσωπίου, καὶ ἡ παράθεσις ἀποσπάσματος ἐκ τοῦ ὡρολογίου προγράμματος τῆς Σχολῆς τοῦ ἔτους 1826—27: «Δρ. Κωνσταντῖνος Ἀσώπιος. Ἑλληνικὴν Φιλολογίαν· ποίησιν καθ' ἑκάστην. Ὁ αὐτὸς παλαιὰν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος καθ' ἡμέραν». Πρβ. Γερ. Σαλβάνου, ἔνθ. ἀνωτ. σ. 781.

1843 ὑπείκων εἰς παράκλησιν τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ὁ Ἀσώπιος ἐγένετο τακτικὸς Καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν· ἐν αὐτῷ ἐδίδαξε μέχρι τοῦ 1866 [1] καὶ παρεσκεύασε τὰς πρώτας πνευματικὰς τοῦ Ἔθνους δυνάμεις μετὰ τὴν ἐπανάστασιν· ἐν Ἀθήναις συνέγραψε πλεῖστα ὅσα ἔργα, ἐν οἷς τὸ «Περὶ ἑλληνικῆς συντάξεως, περίοδος Β'», τὴν «Ἱστορίαν τῶν ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων Α—Ζ» (1850) [2], τὴν «Εἰσαγωγὴν εἰς Πίνδαρον» [3] καὶ ἄλλα τινά.

Ὁ Ἀσώπιος ὄντως ἐτίμησε τὴν ἑλληνικὴν ἐπιστήμην καὶ ὡς ἐρευνητής, ἀλλὰ καὶ ὡς διδάσκαλος· εἰσήγαγε πράγματι εἰς τὸν νεαρὸν Πανεπιστήμιον τὴν αὐστηρὰν ἐπιστημονικὴν μέθοδον καὶ μετέφερε λίαν ἐπιτυχῶς εἰς Ἑλλάδα ἱκανὰ διδάγματα κρατούντων ἐν Εὐρώπῃ διδασκάλων [4]· τοσαύτη δὲ ἦτο ἡ ἐκτίμησις τῶν συναδέλφων αὐτοῦ πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἀσωπίου, ὥστε τρὶς ἐξελέγη Πρύτανις ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ [5], ἤτοι κατὰ τὰ Πανεπιστημιακὰ ἔτη 1843—44, 1856—57 καὶ 1861—62.

Ἐν ἔτει 1866, γέρων ἤδη καὶ εἰς ἡλικίαν 81 ἐτῶν θὰ ἀποχωρήσῃ τῆς ἐνεργοῦ ὑπηρεσίας ὁ Ἀσώπιος, καὶ προφανῶς τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου αὐτοῦ θὰ διέλθῃ ἐνθυμούμενος προσφιλῆ αὐτοῦ γεγονότα, ὡς καὶ τοὺς ὀξεῖς φιλολογικοὺς ἀγῶνας, τοὺς διεξαχθέντας πρὸς διαφόρους αὐτοῦ ὁμοτέχνους, ὡς ἐπὶ παραδείγματος πρὸς τὸν ἐκ Βιθυνίας Ἕλληνα φιλόλογον Γεώργιον Χρυσοβέργην (1805—1862) καὶ ἄλλους [6].

Τέλος κατὰ τὴν νύκτα τοῦ Σαββάτου πρὸς τὴν Κυριακὴν τῆς 19ης Νοεμβρίου τοῦ ἔτους 1872 καὶ εἰς ἡλικίαν ὀγδοήκοντα καὶ ἑπτὰ ἐτῶν ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις ὁ ὑπέργηρος διδάσκαλος. Ἐνταῦθα ἄς μοι ἐπιτραπῇ νὰ παραθέσω τρία κείμενα ἐκ τῆς ἐφημερίδος «Αἰὼν» τοῦ Τιμολέοντος Φιλήμονος· τὰ κείμενα ταῦτα [7], ἅτινα σκιαγραφοῦν κατὰ θαυμαστὸν τρόπον τὸν ἄνδρα, ἐνῷ συγχρόνως δεικνύουν τὴν τιμὴν καὶ τὸ πένθος, τὰ ὁποῖα ἐξεδήλωσεν ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ διδασκάλου τῶν διδασκάλων ἡ μικρὰ πρώτη πόλις τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου. Γράφει λοιπὸν ἡ ἐφημερὶς τοῦ Φιλήμονος περὶ αὐτοῦ τὰ ἑξῆς :

---

1. Πρβ. Ἰ. Πανταζίδου, Χρονικὸν τῆς πρώτης Πεν/κονταετίας τοῦ Ἑλλ. Παν/μίου ἐν Ἀθήναις 1899, σ. 121.

2. τὸ ἔργον τοῦτο ἔμεινεν ἀτελές· εἷς μόνον τόμος ἐξεδόθη.

3. ἡ ἀνωτέρω ἔμεινεν ἐπίσης ἀτελής.

4. Πρβ. Φιλίππου Ἰωάννου ἐν τῷ «Ὀλυμπιακῷ» (=Λόγος συνταχθεὶς κατ' ἐντολὴν τῆς ἀκαδημαϊκῆς Συγκλήτου καὶ ἐκφωνηθεὶς ἐν τῇ β' ἑορτῇ τῶν ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Εὐαγγέλη Ζάππα ἱδρυθέντων Ὀλυμπίων) : «ἰδίως εἵλκυον τὰς ψυχὰς τῶν φοιτώντων τὰ μαθήματα τῆς φιλοσοφικῆς Σχολῆς καὶ μάλιστα αἱ φιλολογικαὶ παραδόσεις τοῦ σοφοῦ Ἀσωπίου, ὅστις πρῶτος εἰσῆγε τότε εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν γερμανικὴν ἀκριβεστέραν ἔρευναν τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ ποιητῶν».

5. Π. Βιζουκίδου, Ἡ Συμβολὴ τῶν Ἠπειρωτῶν εἰς τὸ ἔργον τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν : Ἠπειρωτικὰ Χρονικὰ 12 (1937) σ. 3—10.

6. Πρβ. Διον. Θερειανοῦ, Φιλ. Ὑποτυπώσεις Τεργέστη 1885, σ. 117—25. Περὶ τῶν ἀνωτέρω λέγει ὁ Θερειανὸς (ἔνθ. ἀνωτ. σ. 125) τὰ ἑξῆς : «ὡς φαίνεται, ἐν ταῖς ψυχαῖς καὶ τῶν μάλιστα εὐπαιδεύτων καὶ ἐναρέτων ἀνδρῶν παράγονται ἐνίοτε παροδικοί τινες καὶ ἀσινεῖς κνησμοὶ φθόνου καὶ μικροψυχίας, οἵτινες καθίστανται ἴσως χρήσιμοι καὶ ἐπωφελεῖς, ἀβουλήτως ρυθμίζοντες καὶ μετριάζοντες, κατ' ἀντίρροπον τῆς φύσεως νόμον, τὸ ὁρμητικώτατον ρεῦμα καὶ τὸ ὑπέρογκον βρῖθος μυρίων ἄλλων αὐτοφυῶν καὶ ἐπικτήτων προτερημάτων».

7. Πρβ. Εὐ. Π. Φωτιάδου, «ἐπὶ τελευτῇ Κωνσταντίνου Ἀσωπίου» : Δελτίον Ἱστορ. καὶ Ἐθν. Ἑταιρείας Ι (1956) σ. 267 κ. ἑξῆς.

«ὁ μόνος ἐπιζῶν ἐκ τῶν πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως ἀκαμάτων διδασκάλων τοῦ ἑλληνικοῦ γένους, ἐν δὲ τοῖς γραμματικοῖς καὶ φιλολόγοις νεωτέρας Ἑλλάδος ἐπίσης ἐν τοῖς πρωτεύουσι διαπρέψας ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΑΣΩΠΙΟΣ ἀπεβίωσεν ἐν ταῖς Ἀθήναις, τὴν νύκτα τοῦ τελευταίου Σαββάτου πρὸς τὴν Κυριακήν, ὡς ἀνηγγείλαμεν τοῦτο διὰ τοῦ φύλλου τῆς Δευτέρας. Τὴν ἡμέραν δ' ἐκείνην τῆς Δευτέρας ἐγένετο ἡ κηδεία αὐτοῦ. Εἰ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Ἀσωπίου ἐπλήρωσε τὸν σύμπαντα Ἑλληνισμόν, εἰ καὶ δὲν ὑπάρχει Ἕλλην ὁ δυνάμενος ν' ἀναγιγνώσκῃ ὁ ἀγνοῶν αὐτὸ καὶ μὴ ὀφείλων πολλὰ εἰς τὰ πνευματικὰ ἔργα τοῦ τιμήσαντος τοῦτο, εἰ καὶ οἱ π' ἐκκλησίαις καὶ ἐπὶ τοῦ τάφου ἀπαγγελθέντες ἐμβριθεῖς λόγοι ὑπέμνησαν τὰς μεγάλας ὑπηρεσίας τοῦ μεγάλου διδασκάλου, ἔτι δὲ εἰς ἕνα τῶν λόγων τούτων, ὃν σήμερον δημοσιεύομεν κωτωτέρω, τὸν τοῦ Πρυτάνεως τοῦ Πανεπιστημίου, βλέπει, ὡς ἐν κατόπτρῳ, ὁ ἀναγνώστης, ὅτι βέον περὶ τοῦ ἀποβιώσαντος ἀνδρὸς οὐχ ἧττον νομίζομεν, ὅτι ἀνταποκρινόμεθα εἰς τὴν ἀπαίτησιν τοῦ ἀναγνώστου, βραχείας τινὰς προτάσσοντες βιογραφικὰς περὶ τοῦ γηραιοῦ διδασκάλου εἰδήσεις.

Ὁ Κωνσταντῖνος Ἀσώπιος ἀνήκει εἰς τὴν εὔφορον εἰς πατριώτας καὶ εἰς ἐθνικοὺς διδασκάλους Ἤπειρον. Ἐγεννήθη ἐν Γραμμένῳ κώμῃ τῆς Ἠπείρου, περὶ τὸ ἔτος 1785. Ἡ μικρὰ αὕτη πολίχνη, ἀναγραφεῖσα ἐν τοῖς δέλτοις τῆς εὐγνωμοσύνης τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους διὰ τῆς ἐν αὐτῇ γεννήσεως τῶν γεγάλων εὐεργετῶν Καπλανῶν καὶ Ζωσιμάδων, συνεπλήρωσε τὴν δόξαν της, γενομένη ἡ γενέθλιος ἑνὸς τῶν πρωτίστων καὶ πολυμαθεστέρων διδασκάλων τῶν Ἑλλήνων. Ὀρφανὸς ἐκ παιδικῆς ἡλικίας, καὶ πενόμενος, ἀλλὰ πλήρης τοῦ ἐν ταῖς ψυχαῖς ἐξαιρετικῶν καὶ ἐξόχων φύσεων ἐγκρυπτομένου πυρός, ὁ νέος Ἀσώπιος ἐσπούδασε τὰ πρῶτα γράμματα, ἐν Ἰωαννίνοις ὡς ὑπότροφος τοῦ Ζώη Καπλάνη, ἐν τῇ Καπλανείῳ Σχολῇ, ἧς ἐσχολάρχει ὁ Ἀθανάσιος Ψαλλίδας· ἐν τῇ σχολῇ ταύτῃ καὶ διδάσκαλος ἐπὶ ἑξαετίαν διετέλεσε. Μεταβὰς εἰς Νεάπολιν, ἵνα σπουδάσῃ τὴν Ἰατρικὴν κατὰ τὸ τότε ἐπικρατέστερον ἔθος, κατέλιπεν αὐτὴν μετ' ὀλίγον, προσβληθεὶς ὑπὸ κοιλιακοῦ νοσήματος, καὶ μετέβη εἰς Κέρκυραν, ὅθεν ἀναρρώσας ἀπῆλθεν εἰς Βενετίαν καὶ ἐντεῦθεν εἰς Τεργέστην. Αὐτοῦ ἐδίδαξεν ἐπὶ πενταετίαν, ἐξέδωκε δὲ πολλὰ πονήματα, ὧν πρωτεῦον τὰ «Μαθήματα τῆς γραικικῆς γλώσσης». Ὁ ἐπιφανὴς φιλέλλην κόμις Γυϊλφώρδ, διαβαίνων τότε ἐκ Τεργέστης καὶ γινώσκων ἐξ Ἰωαννίνων ἤδη τὸν Ἀσώπιον, ἀλλ' ἔτι μᾶλλον διιδὼν τί ὑπέσχετο ὁ νεανίας ἐκεῖνος εἰς τὴν εὐδοκίμησιν τοῦ σχεδίου, ὅπερ ὁ ἀείμνηστος φιλέλλην Βρεττανὸς εἶχε συλλάβει, ἤτοι τὴν διάδοσιν τῶν φώτων ἐν τοῖς Ἕλλησι, τὸν ἀπέστειλεν εἰς Γερμανίαν, ἵνα δαπάναις αὐτοῦ σπουδάσῃ τὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν, ἐπὶ τῇ ὑποσχέσει ὅπως, μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του, καταβὰς εἰς Κέρκυραν διδάξῃ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἐν τῇ Ἰονίῳ Ἀκαδημίᾳ.

Ἐπὶ ἑξαετίαν σπουδάσας ἐν Γοττίγκῃ, ἐν Βερολίνῳ καὶ ἐν Παρισίοις ὁ Ἀσώπιος, κατῆλθεν ἔπειτα εἰς Κέρκυραν, ἐκπληρῶν δ' ἣν ἔδωκεν ὑπόσχεσιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν διακαῆ πόθον τῆς ψυχῆς του ἀνταποκρινόμενος, ἐδίδαξεν ἐπὶ ὅλην εἰκοσαετίαν ἐν τῇ Ἰονίῳ Ἀκαδημίᾳ ἧς ἐπὶ ἔτη, ὡς καὶ τῆς βιβλιοθήκης αὐτῆς, ἐχρημάτισεν ὁ διαρκὴς ἔφορος προσκληθεὶς ἐπανειλημμένως ὑπὸ τῆς ἐν Ἀθήναις Κυβερνήσεως, ὅπως μεταβῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ δεχθῇ τὴν καθέδραν τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις Πανεπιστημίῳ ὁ Ἀσώπιος ἀπήντησε προθύμως εἰς τὴν γενικωτέραν αὐτὴν πρόσκλησιν τοῦ Ἔθνους του. Ἐπὶ ὅλην εἰκοσιπενταετίαν ἀκαμάτως ἐδίδαξεν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ὁ πολυμαθὴς Καθηγητής, ὀλίγιστοι δὲ εἰσίν, ἐκ τῆς τῶν νεωτέρας γενεᾶς εὐμαθῶν, οἱ μὴ διατελέσαντες μαθηταὶ τοῦ Ἀσωπίου. Ὅτε δὲ τὸ γῆρας καὶ ἡ νόσος κατέβαλον αὐτὸν καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν διδασκαλίαν, ὁ Ἀσώπιος ἀπεχώρησε τῆς καθέδρας, ἀλλὰ φέρων τὸν σεβασμὸν πάντων, ἐκδηλωθέντα τρανῶς, ὅτε ὁμοφώνως ἡ βουλὴ ἐπεψηφίσατο, ἐπικρατοῦντος ὅλου τοῦ Ἔθνους, καὶ τοῦ ἐπιμισθίου τοῦ Καθηγητοῦ καὶ τὴν ἀπολαυὴν πάσης ἄλλης πανεπιστημιακῆς προνομίας. Τὰ πνευματικὰ προϊόντα τοῦ Ἀσωπίου εἰσίν, ὡς εἴπετο, παμπληθῆ, ἀλλὰ τούτων ὀλίγα ἐδημοσιεύθησαν. Ἐν τούτοις διακρίνονται τὸ μέγα Συντακτικόν, ἡ Ἱστορία τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων, ὁ περὶ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου λόγος του, ἅπαντα ἔργα πλήρη παλυμαθείας καὶ ἰδεῶν κριτικωτάτων.

Ἀλλὰ πλειότερα καὶ πολυτιμότερα εἰσὶ τὰ ἀνέκδοτα πονήματα τοῦ Ἀσωπίου· διότι μέχρι τελευταίας πνοῆς του δὲν ἔπαυσε μελετῶν καὶ ἀποθέτων ἐπὶ τοῦ χάρτου τὰς ἰδέας του καὶ

ἀποθησαυρίζων τῆς πολυμαθείας αὐτοῦ τὰ ἐξαγόμενα. Ἑλληνικώτατον ἔσται τὸ ἔργον τῆς διατάξεως καὶ τῆς δημοσιεύσεως τῶν παρὰ τοῦ Ἀσωπίου καταλειφθέντων παμπληθῶν χειρογράφων, διότι ἀναμφισβητήτως θὰ εἶναι ταῦτα πλούσιον ταμεῖον εἰδήσεων ποικίλων καὶ κριτικωτάτων. Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο δὲ πεποίθαμεν, ὅτι θὰ ἀφιερωθῇ ὁ διάδοχος τοῦ ὀνόματός του, ὁ υἱὸς τοῦ ἀπελθόντος διδασκάλου, ὁ ἤδη γνωστὸς τῷ ἑλληνικῷ φιλολογικῷ κόσμῳ Εἰρηναῖος Ἀσώπιος [1], διότι κέκτηται τὰ προσόντα, ὅσα ἡ τοιαύτη ἐργασία ἀπαιτεῖ, καὶ ὅ,τι δέον, ὅπως ἐπιζήλως συνεχίση προσφιλὲς τῷ ἑλληνισμῷ ὄνομα. Ἀνήρ, περὶ τὰ τρία τέταρτα αἰῶνος ὅλου διδάξας τὸ γένος του, καὶ ὅμως, μεθ' ὅλην τὴν μακρὰν ὑπηρεσίαν αὐτήν, ἐκ τοῦ μόνου μισθοῦ τοῦ καθηγητοῦ συντηρούμενος, παρασχὼν οὕτω ὑποδείγματα θυσιῶν καὶ αὐταπαρνήσεως ἀναμφισβήτητα, εἴπετο, ὅτι ἔμελλε ν' ἀπολαύῃ γενικῶς καὶ πανελληνίου ὑπολήψεως. Ὁ πρὸς τὸν Ἀσώπιον σεβασμὸς τρανῶς ἀπεδείχθη κατὰ τὴν κήδευσιν τοῦ λειψάνου αὐτοῦ. Πέριξ αὐτοῦ, ἐκτὸς τοῦ υἱοῦ του, οὐδένα ἄλλον συγγενῆ ἔβλεπέ τις, διότι καὶ τοιοῦτον δὲν εἶχεν ὁ Ἀσώπιος· ἀλλ' ὅμως τὸ φέρετρον αὐτοῦ περιστοίχιζεν ὁλόκληρος γενεὰ ἐν τῇ πολιτικῇ, ἐν τοῖς γράμμασι καὶ ἐν ταῖς ἐπιστήμαις διαπρέπουσα, ἡ νέα γενεὰ τῶν Ἑλλήνων, τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν εἷς τῶν πρώτων καὶ προσφιλεστάτων διδασκάλων, καὶ ἥτις ἀπέδιδεν ὕστατον φόρον σεβασμοῦ εἰς τὸ φθαρτὸν σκήνωμα τοῦ φωτίσαντος αὐτήν. Ἡ κηδεία τοῦ Ἀσωπίου ὑπῆρξε μία ἐκ τῶν σπανίων ἐν ταῖς Ἀθήναις· τοσαύτη πληθὺς συνώδευσε τὴν κήδευσιν τοῦ λειψάνου τοῦ προσφιλοῦς ἐθνικοῦ διδασκάλου. Τὸ λείψανον τοῦ Κωνσταντίνου Ἀσωπίου κατετέθη ἐν τάφῳ, ἀνοιχθέντι παρὰ τῷ τοῦ Νεοφύτου Δούκα, ἑτέρου εὐκλεοῦς διδασκάλου τοῦ ἑλληνικοῦ Ἔθνους, ἐγειρομένῳ ἐν τῇ αὐλῇ τῆς Ῥιζαρείου Σχολῆς.

Δύο ἐξεφωνήθησαν λόγοι κατὰ τὴν κήδευσιν τοῦ Ἀσωπίου, εἷς μὲν ἐν τῷ ναῷ ὑπὸ τοῦ ἀρχιπρεσβυτέρου καὶ καθηγητοῦ τῆς Θεολογίας κ. Παναγιώτου Ρομπότη, καὶ ἕτερος ἐπὶ τοῦ τάφου παρὰ τοῦ Πρυτάνεως τοῦ Πανεπιστημίου καὶ καθηγητοῦ τῆς Ἱστορίας κ. Κωνσταντίνου Παπαρρηγοπούλου. Τὸν παρὰ τοῦ Πρυτάνεως ἐκφωνηθέντα ἐπιτάφιον δημοσιεύομεν σήμερον, ἀμέσως κατωτέρω, εὐμενῶς ἀποσταλέντα πρὸς ἡμᾶς. Ὁ λόγος οὗτος εἰκονίζει φαεινῶς τὸν μεταστάντα ἐπιφανῆ Ἕλληνα καὶ ὁρίζει ἀκριβῶς τὴν ἐν τῷ Ἑλληνισμῷ θέσιν αὐτοῦ.

Ἐγεννήθης ἐν ἀσήμῳ καὶ μικρῷ χωρίῳ Κωνσταντῖνε Ἀσώπιε, ἀκάματε Διδάσκαλε τριῶν γενεῶν Ἑλληνικῶν. Ηὐτύχησας νὰ δρέψῃς καρποὺς πολλοὺς τῶν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοῦ Γένους κόπων Σου, θνήσκων δὲ ν' ἀναπαυθῇς ἐν τῇ κοιτίδι τῶν γραμμάτων καὶ τῆς ἐπιστήμης, ἐν τῇ γῇ, ἐν ᾗ ἐβίωσαν καὶ συνέγραψαν οἱ ἀθάνατοι διδάσκαλοι τοῦ πεζοῦ καὶ ἐρρύθμου λόγου, ὧν τοὺς θησαυροὺς προσιτοὺς κατέστησας διὰ τῶν ἔργων σου καὶ διὰ τῆς διδασκαλίας σου εἰς τοὺς νεωτέρους Ἕλληνας. Ἡ γῆ, ἐν ᾗ ἀπετέθη τὸ λείψανόν σου ἀπὸ τῆς προχθὲς Δευτέρας, εἶναι ἐλευθέρα, ἐκείνη δέ, ἐν ᾗ εἶδες τὸ φῶς, εἰσέτι ὑπόδουλος. Δύναται νὰ βραδύνῃ, ἀλλὰ θ' ἀνατείλῃ καὶ ἡ ἡμέρα τῆς ἐλευθερίας διὰ τὴν ἄσημον Κώμην, ἥτις καυχᾶται, ὅτι Σὲ ἐγέννησεν. Ἔπραξας ὅ,τι Σοὶ δύναμις, ὅπως ἡ ἡμέρα αὕτη μὴ βραδύνῃ.

Εἴθε αἱ γενεαί, ἃς ἐδιδάξας, ἴδωσι τὴν ποθητὴν ἡμέραν, καθ' ἣν θὰ στήσωσιν ἐν Γραμμένῳ τῆς Ἠπείρου, ἐλευθέρῳ καὶ νόμῳ Ἑλληνικῷ, στήλην εὐγνωμοσύνης, εἰς ἀνάμνησιν τῶν Καπλανῶν, τῶν Ζωσιμάδων καὶ τῶν Ἀσωπίων» [2].

Νομίζω, ὅτι δὲν ὑπάρχει εὐγλωττότερον κείμενον, τὸ ὁποῖον διὰ τοσαύτης δυνάμεως νὰ δύναται νὰ χαρακτηρίζῃ τὸν βίον καὶ τὴν δρᾶσιν τοῦ Κων/νου Ἀσωπίου, διὸ καὶ τὸ Παν/μιον διὰ τοῦ Πρυτάνεως δὲν ὑστέρησεν εἰς τιμὰς καὶ λόγους προκειμένου νὰ χαρακτηρίσῃ ἀπερχόμενον διὰ παντὸς σοφώτατον διδάσκαλον μεγάλης ἀξίας καὶ ὑψίστης περιωπῆς, οἷος ἦτο ὁ Κων/νος Ἀσώπιος· ἰδοὺ τὸ 2ον κείμενον, τὸ ὁποῖον θὰ ἀναλύσῃ ἐπιστημονικῶς τὴν προσωπικότητα τοῦ ἐθνικοῦ

---

1. Περὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Κων/νου Ἀσωπίου, ὀνόματι Εἰρηναίου (1825—1905) πρβ. Ἰωάννου Καλιτσουνάκη, Ἡ ἀναβίωσις τῶν Κλασσικῶν Σπουδῶν ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως καὶ ἐντεῦθεν: Ἐπιστημ. Ἐπετ. Φιλοσ. Σχολῆς Παν/μίου Ἀθηνῶν 7 (1957—58) σ. 358.

2. Ἐφημ. «Αἰὼν» ἀριθμ. Φύλλ. 2853, 23 Νοεμβρίου 1872 σελ 1β κ. ἑξῆς.

τούτου διδασκάλου ῥηθὲν ὡς ἐπιμνημόσυνος λόγος ὑπὸ τοῦ τότε Πρυτάνεως καὶ καθηγητοῦ τῆς Ἱστορίας Κων/νου Παπαρρηγοπούλου, ὀλίγον πρὸ τῆς ἐναποθέσεως τῆς Σοροῦ τοῦ Ἀσωπίου ὑπὸ τὴν γῆν· ἔλεγε τότε, ὀλίγας ὥρας μετὰ μεσημβρίαν τῆς Δευτέρας τῆς 20ης Νοεμβρίου τοῦ 1872 ἐν τῷ Κηπαρίῳ τῆς τῶν Ῥιζαρῶν Σχολῆς, ὁ ἱστορικὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους τὰ ἑξῆς :

Εὐλαβεστάτη Ὁμήγυρις,

«Πρὶν ἀποχωρισθῶμεν ἀπὸ τοῦ ἐπισήμου νεκροῦ, ὃν προεπέμψαμεν εἰς τὸν τόπον τοῦτον τῆς ἀναπαύσεως, ἤθελον νομίσει, ὅτι δὲν ἐξεπλήρωσα μέχρι τέλους τὴν πρὸς αὐτὸν ὀφειλήν, ἐάν, ὅσῳ κεκοπιακὼς καὶ ἂν ἦμαι, δὲν ἔλεγον δύο λέξεις, ἐν ὀνόματι τοῦ Πανεπιστημίου, καὶ τολμῶ εἰπεῖν ἐν ὀνόματι αὐτοῦ τοῦ Πανελληνίου.

Ὁ Κωνσταντῖνος Ἀσώπιος, γόνος τῆς εὐκλεοῦς καὶ ἀτυχοῦς Ἠπείρου, διετέλεσεν ἐπὶ ἑξήκοντα περίπου ἔτη λειτουργὸς κατ' ἀρχὰς ἐκ τῶν ἀφανῶν, μετέπειτα ἐκ τῶν ἐπιφανεστέρων, καὶ τελευταῖον ὁ ἐπιφανέστατος τῶν λειτουργῶν τῆς μεγάλης ἐκείνης ἐπιστήμης, εἰς ἣν τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος ὀφείλει τὴν ὕπαρξιν αὐτοῦ. Τὴν σήμερον διδάσκομεν καὶ διδασκόμεθα πολλὰ καὶ ποικίλα : θεολογίαν, φιλοσοφίαν, ἱστορίαν, νομικήν, ἰατρικήν, μαθηματικὰ καὶ ἐπὶ πᾶσι τὰ ἀνεξάντλητα ἐκεῖνα τῆς φύσεως μυστήρια, τὰ ὁποῖα, καθ' ἑκάστην ἀποκαλυπτόμενα, μυριοπλασιάζουσι τὰς τοῦ ἀνθρώπου δυνάμεις. Ἀλλ' ἵνα προσπορισθῶμεν τὸν θησαυρὸν τοῦτον τῆς γνώσεως ἐν Πανεπιστημίῳ Ἑλληνικῷ, Ἕλληνες ὄντες καὶ καλούμενοι, ἔδει πρὸ πάντων νὰ ὑπάρξωμεν τοιοῦτοι· δὲν ὑπήρξαμεν δὲ εἰμή, διότι διεσώσαμεν τὴν γλῶσσαν ἡμῶν. Τινὲς ἠμφεσβήτησαν τὴν διατήρησιν τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς· οὐδεὶς ἐτόλμησε νὰ ἰσχυρισθῇ σπουδαίως, ὅτι ἔπαυσε ποτὲ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἀντηχοῦσα εἰς τὰς φωταυγεῖς αὐτὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς, μετὰ τῶν ὁποίων εἶναι τοσοῦτον ἐναρμονίως, συμπλεγμένη, ὥστε ἀδύνατον τῇ ἀληθείᾳ φαίνεται νὰ ἐκλείψῃ ἀπ' αὐτῶν, παρεκτὸς ὅταν καὶ αὐταὶ αὗται ἀφανισθῶσιν ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς γῆς. Πολλοὶ ἦλθον εἰς τὰς χώρας ταύτας ἐπήλυδες· ἀλλ' οἱ πλεῖστοι, ἀποδεξάμενοι τὴν γλῶσσαν ἡμῶν, ἐγένοντο ἤδη Ἕλληνες. Διότι τῳόντι τί ἐστὶ Ἑλληνισμός ; Ἑλληνικὴ γλῶσσα. Τί δὲ ἑλληνικὴ γλῶσσα ; Ἑλληνισμός. Καὶ ἐν τῷ ἀϊδίῳ τούτῳ συνοικεσίῳ ἔγκειται μυστήριον τοῦ παρελθόντος, τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος τῆς Ἀνατολῆς. Τούτου δ' ἕνεκα τὸ Ἔθνος ἀείποτε ηὐγνωμόνησε πρὸς τοὺς λειτουργοὺς τῆς γλώσσης αὐτοῦ, καὶ ἐξαιρέτως ἀείποτε ἐτίμησε τοὺς ἐργάτας, μεγάλους ἢ μικρούς, ὅσοι ἐπὶ τῶν μακρῶν τῆς δουλείας χρόνων δὲν ἔπαυσαν διατηροῦντες, περιθάλποντες, καθαρίζοντες τὸ ὄργανον τοῦτο, ὅπερ ὑπῆρξε τὸ κυριώτατον τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν βίου τεκμήριον ἅμα καὶ ὅπλον.

Βεβαίως τὰ ἔργα τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, καὶ αὐτὰ τὰ πλεῖστα τοῦ Ἀσωπίου ἔργα, δὲν περιέχουσι τὴν λαμπρότητα, οὐδὲ παρέχουσι τὴν τέρψιν τῶν συγγραφῶν, ὅσαι παρακολουθοῦσι τὸν ἄνθρωπον εἰς πᾶσαν αὐτοῦ ἡλικίαν καὶ εἰς ἁπάσας τοῦ βίου τὰς περιπετείας. Τὰ ἔργα ταῦτα, χρησιμεύοντα κυρίως εἰς μόρφωσιν τῶν νεαρῶν γενεῶν, λησμονοῦνται συνήθως βραδύτερον, ὅπως ἀφχνῆ ὑπάρχουσι τὰ ἑδραῖα θεμέλια, ἐπὶ τῶν ὁποίων κρηπιδοῦνται καὶ ἐρείδονται ἀσφαλῆ τά τε ἁπλούστερα καὶ χρησιμώτερα τῶν οἰκοδομημάτων, τά τε ἀριστουργήματα τῆς μεγαλοφυοῦς καλλιτεχνίας. Ἠμποροῦμεν μάλιστα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἡ ἀξία αὐτῶν ἐκδηλοῦται μὲν ἐν τῇ περὶ τὴν γλῶσσαν προόδῳ, ἀλλ' ἐκδηλοῦται λεληθότως, οὕτως εἰπεῖν· δὲν μαρτυρεῖται ἀμέσως, λαμπρῶς, πασιφανῶς. Ἀπεναντίας ἴσως, ὅσῳ μᾶλλον λαμπροὶ ἀνεδείχθησαν εἰς τὰ διάφορα τῆς ὑψηλοτέρας διανοητικῆς ἐνεργείας στάδια οἱ ἀπ' αὐτῶν παιδευθέντες ἄνθρωποι, τόσῳ μᾶλλον ἀμαυροῦται ἡ μνήμη τῆς πρώτης ἐκείνης καὶ ἀπαραιτήτου παιδεύσεως. Ἀλλ' ὄχι τὸ ἑλληνικὸν Ἔθνος δὲν κατέστη ποτὲ ἔνοχον τοιαύτης ἀγνώμονος λήθης. Ὁ Κωνσταντῖνος Ἀσώπιος ἐδίδαξεν ἐπὶ εἴκοσι καὶ ἐπέκεινα ἔτη ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς Κερκύρας τὸ πλεῖστον τῆς γενεᾶς, ἥτις παρηκολούθησεν ἀμέσως τὴν μεγάλην τῆς Ἐπαναστάσεως γενεὰν καὶ ἔπειτα ὑπὲρ τὰ τριάκοντα ἔτη διέπλασεν, ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῶν Ἀθηνῶν τοὺς κατόπιν ἐλθόντας ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε μεταξὺ τῶν ἀπειροπληθῶν ἀνδρῶν καὶ νέων, ὅσους βλέπω συρρεύσαντας ἐνταῦθα, ἵνα ἀποχαιρετίσωσιν αὐτόν, θαρρούντως δύναμαι νὰ εἴπω, ὅτι οὐδεὶς ὑπάρχει ὁ μὴ λαβὼν παρ' αὐτοῦ, ἀμέσως ἢ ἐμμέσως, τὸ ἅγιον τοῦ ἑλληνισμοῦ βάπτισμα, διὰ τῆς διδασκαλίας τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, τῆς ὁμολογίας ταύτης τῆς εἰς τὸν ἑλληνισμὸν πί-

στεως, ἥτις εἶναι, ὡς πρὸς ἡμᾶς, ἀχώριστος ἀπὸ τῆς πρώτης ἐκείνης ὁμολογίας τῆς εἰς θεὸν πίστεως, ἣν ἀπαγγέλλουσιν οἱ ἀπὸ τῆς ἱερᾶς κολυμβήθρας ἀναδεχόμενοι ἡμᾶς. Ναὶ οἱ διδάσκαλοι τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων εἶναι οἱ δεύτεροι παντὸς Ἕλληνος ἀνάδοχοι· ὁ δὲ Κωνσταντῖνος Ἀσώπιος ὑπῆρξεν εἷς τῶν μεγαλυτέρων, τῶν πανελληνίων τοιούτων ἀναδόχων, ὅπως ὁ ἄλλος ἐκεῖνος ἐπιφανὴς ἀνήρ, ὁ Νεόφυτος Δούκας, ὅστις παράκειται ἐνταῦθα, ἐν τῷ Κήπῳ τοῦ τῶν Ῥιζαρῶν ἱδρύματος, καὶ παρὰ τῷ ὁποίῳ ἡ εὐλάβεια τῶν Ἠπειρωτῶν ἠθέλησε ν' ἀναπαυθῇ ὁ οὐδὲν ἧττον ἔνδοξος ἡμῶν διδάσκαλος.

Ὁ Κωνσταντῖνος Ἀσώπιος ἂν δὲν κατέλιπεν ἔργα ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα κατισχύουσι τῶν αἰώνων, ἐμόρφωσεν ὅμως Ἕλληνας, ἂν δὲν ἐδημιούργησεν ἀριστοτέχνας, συνετέλεσεν ὅμως εἰς τὴν ἀδιάλειπτον δημιουργίαν τοῦ ἑλληνικοῦ Ἔθνους ὅθεν ἀΐδιος θέλει παραμείνει ἐν τῇ συνειδήσει τῶν ἐπερχομένων γενεῶν ἡ μνήμη τῆς ἐργασίας αὐτοῦ, καθάπερ ἡ μνήμη τῆς ἐργασίας ὅλων τῶν μεγάλων τῆς γλώσσης διδασκάλων, ὧν τὰ ὀνόματα θέλουσιν εὐλαβῶς διατηρεῖσθαι, ἐνόσῳ ὑπάρχει Ἔθνος Ἑλληνικόν.

Αἰωνία ἡ μνήμη τοῦ διδασκάλου Κωνσταντίνου Ἀσωπίου» [1].

Διὰ τῶν ἀνωτέρω λόγων ἀπεχαιρέτισε τὸν Κωνσταντῖνον Ἀσώπιον ὁ τότε πρύτανις τοῦ Πανεπιστημίου, ἐνῷ ἡ Σύγκλητος αὐτοῦ ἐψήφιζε τὰ ἑξῆς :

«Ἡ Σύγκλητος τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου συνελθοῦσα σήμερον τῇ 19 Νοεμβρίου 1872, εἰς ἔκτακτον συνεδρίασιν, ἐπὶ τῇ λυπηρᾷ ἀγγελίᾳ τοῦ θανάτου τοῦ Καθηγητοῦ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΑΣΩΠΙΟΥ.

Ἀκούσασα τὴν γνώμην τοῦ Πρυτάνεως καὶ κρίνουσα καθῆκον ἑαυτῆς νὰ δώσῃ ἐξαίρετον τιμῆς καὶ σεβασμοῦ δεῖγμα εἰς τὴν μνήμην τοῦ ἀρχαιοτάτου καὶ ὀνομαστοτάτου τῶν διδασκάλων τοῦ Γένους

Ψηφίζει ὁμοφώνως

Α) Ἡ Σύγκλητος, ὡς ἀντιπρόσωπος πάντων τῶν μελῶν τοῦ Πανεπιστημίου, καθηγητῶν, ὑφηγητῶν καὶ φοιτητῶν, ἐκδηλοῖ τὴν βαθεῖαν αὐτῆς θλῖψιν ἐπὶ τῇ στερήσει τοῦ ἐπισήμου ἀνδρός.

Β) Ἡ Σύγκλητος ἀναδέχεται τὴν περὶ τῆς κηδείας αὐτοῦ φροντίδα καὶ ὁρίζει ὅτι αὕτη θέλει τελεσθῆ αὔριον τὴν 20ην Νοεμβρίου, ὥραν 1 μ.μ.

Γ) Ἡ Σύγκλητος ὅλη ἐν στολῇ θέλει παραπέμψει τὸν νεκρὸν ἀπὸ τῆς οἰκίας του εἰς τὸν ναὸν τῆς μητροπόλεως καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸν τάφον, κρατούντων τὰς ταινίας τοῦ φερέτρου τῶν τεσσάρων κοσμητόρων. Προσκαλεῖ δὲ ἅπαντας τοὺς καθηγητάς, τοὺς ὑφηγητὰς καὶ τοὺς φοιτητὰς νὰ προπέμψωσι τὸν νεκρὸν μέχρι τοῦ τάφου.

Δ) Εἰς δήλωσιν τοῦ κοινοῦ τοῦ Πανεπιστημίου πένθους ἐπὶ τῇ στερήσει τοῦ πρυτάνεως τούτου τῶν διδασκάλων, τοῦ πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἅπαντα τὸν μακρὸν ἑαυτοῦ βίον ἀναλώσαντος, αὔριον, ἡμέραν τῆς ἐκφορᾶς, τὸ Πανεπιστήμιον ἀπὸ πρωΐας μέχρι ἑσπέρας μένει κεκλεισμένον. Εἰς τὸν Πρύτανιν ἀνατίθεται ἡ δημοσίευσις καὶ ἐκτέλεσις τοῦ παρόντος ψηφίσματος.

Ὁ Πρύτανις
Κ. Παπαρρηγόπουλος [2]

Καὶ διὰ τῶν ὀλίγων τούτων, ἔκλεισεν ὁ βίος καὶ ἡ δρᾶσις τοῦ Ἠπειρώτου καθηγητοῦ, τοῦ πρυτάνεως τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων, Κωνσταντίνου Ἀσωπίου.

---

1. Πρβ. Ἐφημ. «Αἰὼν» ἀριθμ. Φύλλ. 2853, 13 Νοεμβείου 1872 σελ. 2α.
2. Πρβ. Ἐφημ. «Αἰὼν» ἀριθ. Φύλλ. 2853, 23 Νοεμβρίου 1872, σ. 2β.